

«Un assaig sobre el principi de la població»

THOMAS ROBERT MALTHUS

TRADUCCIÓ DE CONSTANÇA ALBERTÍ

EDICIÓ I PRÒLEG A CURA DE JORDI PASCUAL I ESCÚTIA

Edicions 62 i Diputació de Barcelona, 1985

232 pàgines

L'actualitat de Malthus

LES AGLOMERACIONS URBANES DE LA SOCIETAT INDUSTRIAL, ENTRE LA FELICITAT I LA MISÈRIA

L'Assaig de Malthus (publicat per primera vegada el 1798) pertany a aquella classe de treballs que, per dir-ho així, es posen de moda amb certa periodicitat. Avui dia sembla que Malthus torna a ser un autor actual. Abans, però, de valorar la possible actualitat de l'Assaig convé que repasem, ni que sigui breument, les idees fonamentals que vertebraven aquest clàssic de la literatura econòmica.

Contràriament al que s'acostuma a dir i creure, el propòsit de Malthus en l'Assaig no és demostrar una llei o teoria (la coneguda tesi malthusiana segons la qual la població creix en progressió geomètrica, mentre que els aliments ho fan en progressió aritmètica) sinó cercar el «millorament futur de la societat». En d'altres paraules, l'autor es proposa de resoldre positivament l'alternativa que l'accelerat desenvolupament del capitalisme presenta a l'home: «si l'home començarà a partir d'ara —diu Malthus— a anar endavant amb velocitat accelerada vers un millorament il·limitat i fins ara inconcebible, o bé si quedarà condemnat a una perpètua oscil·lació entre la felicitat i la misèria, i restarà sempre, malgrat tots els esforços, a una distància immensurable de l'objectiu que desitja assolir».

Felicitat o misèria, aquesta és l'alternativa. Com obtenir la felicitat? Aquí comencen els problemes. Malthus tracta de donar solució a un dels problemes que, a parer seu, limita més seriosament la possibilitat que l'home assoleixi la felicitat: la no correspondència entre la superpoblació existent i l'escassetat de mitjans de subsistència disponibles. A examinar aquest problema dedica Malthus el seu conegut Assaig.

En l'Assaig, Malthus arriba en una triple conclusió: que l'augment de la població està limitat necessàriament pels mitjans de subsistència, que la població augmenta de manera invariable quan augmenten els mitjans de subsistència i que la força superior del creixement de la població és reprimida —a fi que la població real s'anivelli amb els

mitjans de subsistència— per la misèria i el vici. Així, doncs, el problema de la superpoblació se «soluciona», diu Malthus, gràcies a la «misèria» i al «vici». Cal aclarir que per Malthus la misèria (o «trava positiva» de l'augment natural de la població) és el conjunt de factors (fam, pesta, guerra, etc.) que fan augmentar la taxa de mortalitat, i el vici (o «trava preventiva») no és altra cosa que aquella pràctica sexual que limita conscientment la natalitat (és a dir, el control de naixements).

Ara bé, constatar (o això si més no pensa Malthus) que la misèria i el vici són els dos factors que anivellen la relació població/mitjans de subsistència no significa pas que el clergue anglès sigui partidari del foment d'ambdós factors. Malthus vol —ja s'ha dit més amunt— la felicitat de l'home (en aquest cas concret, desitja que l'home tingui suficients aliments per viure amb dignitat), però es troba amb el fet que, mentre la població creix en progressió geomètrica, els aliments ho fan en progressió aritmètica. ¿Com superar aquesta realitat sense necessitar el concurs de la misèria i el vici? La solució, per l'autor, rau en l'adopció d'una sèrie de mesures que han estat extraordinàriament criticades i considerades com el paradigma de la més pura i dura reacció. Convé assenyalar-ne tres: l'abolició total de les lleis d'assistència social (les conegudes *poor laws* —lleis de pobres— angleses), car Malthus pensa que aquestes lleis a més d'influir a la baixa sobre els sous dels obrers no fan altra cosa que consolidar la misèria i incidir negativament sobre la capacitat d'estalvi i la laboriositat; l'estímul de l'agricultura en detriment de la indústria, i el fre moral (el *moral restraint*), entès com la renúncia voluntària al matrimoni i a la procreació durant tota la vida o una part.

La felicitat d'un país, diu Malthus, no depèn de la seva pobresa o riquesa, sinó del grau d'harmonia entre l'augment de la població i l'augment dels aliments. Si l'home no aconsegueix harmonitzar conscientment la població amb els aliments, conclou apocalípticament Malthus, «la mort prematura ha de visitar, d'una manera o d'una altra, la raça humana». Per Malthus, doncs, l'alternativa és prou clara: o bé l'home anivella conscientment la població amb els aliments, o bé ho farà la naturalesa a la seva manera cruel.

A l'hora de valorar l'obra de Malthus hem de mirar de no incórrer en l'error de jutjar una obra del segle XVIII amb criteris propis del darrer terç del segle XX. Així evitariem les valoracions marcadament maniquees que consideren Malthus o bé el prototipus i paradigma

de la reacció (Godwin, Marx, Schumpeter, etc.), o bé l'expressió del progressisme i la genialitat (Senior, Keynes, etc.). Malthus era fill del seu temps i com a tal hem de valorar-lo. Amb aquest criteri s'haguessin evitat crítiques més aviat ridícules, com aquelles que acusen l'autor anglès de no haver previst l'augment de la productivitat en l'agricultura (com si Malthus fos profeta!) o d'utilitzar un aparell tècnic i estadístic insuficient (com havia de ser d'una altra manera, si la demografia i les tècniques estadístiques estaven en les beceroles?). Certament, hi ha aspectes criticables de l'*Assaig* com és ara el moralisme purità (un moralisme, però, ben típic de l'època), la canonització de fet de la desi-

gualtat social, la confusió entre els aspectes ètic i científic, etc. Però, junt amb això, l'*Assaig* té uns mèrits indubtables: representa un dels inicis de la demografia, posa en circulació la llei dels rendiments decreixents del sòl, constata la no correspondència entre població i aliments, elabora una teoria general de la població, etc. Ara bé, a les darreries del segle XX, el mèrit principal de l'*Assaig* és, potser, la crítica de la possibilitat d'un creixement il·limitat i indefinit. En aquest sentit, l'*Assaig* de Malthus és avui dia ben actual.

MIQUEL PORTA PERALES

enginyer i llicenciat en Filosofia i Lletres

«Les varietats de l'experiència religiosa»

WILLIAM JAMES

Traducció de Marta Mirabent

Edició i pròleg de Jordi Bachs

Col·lecció «Clàssics del pensament modern»

Edicions 62 i Diputació de Barcelona, 1985

400 pàgines

La follia de la subjectivitat

Tot i haver estat molt oblidat, William James (1842-1910) passa per un dels màxims representants de la filosofia anglosaxona del segle XIX. Era bàsicament un psicòleg (la seva obra més important es titula precisament *Principles of Psychology*), però ocupa un lloc en la història de la filosofia per haver estat un dels fundadors, seguint les traces de l'utilitarisme de Stuart Mill i juntament amb H. Spencer i Charles S. Peirce, de la doctrina anomenada pragmatisme o instrumentalisme.

A més dels *Principis de Psicologia*, mereixen de ser esmentades les seves obres *The Will to Believe* (La voluntat de creure), *Pragmatism. A New Name of Some Old Ways of Thinking* (Pragmatisme. Un nom nou per a determinades formes de pensar tradicionals) i *The Varieties of Religious Experience*, cap d'elles no traduïda al català fins a la publicació ara fa uns mesos, coincidint amb el 75è. aniversari de la seva mort, de la darrera amb el títol *Les varietats de l'experiència religiosa*.

Les varietats aplega les vint confessions que James pronuncià a Edimburg al tombant del segle (primaveres de 1901 i 1902). És un llibre que té totes les virtuts i els defectes propis del seu origen, sobretot, entre les virtuts, l'amenitat i la facilitat de lectura pròpies d'un escrit pensat per ser llegit en públic i, entre els defectes, la manca de sistematicitat i de rigor filosòfic. De fet,

el mateix James era molt conscient d'aquesta mancança i en el prefaci ens adverteix que el seu llibre és un estudi purament descriptiu de la constitució religiosa de l'home i que confia exposar més endavant de manera explícita les conclusions filosòfiques que se'n desprenen. Però es va morir sense fer-ho i ens ha deixat amb el dubte de si haguera estat capaç de complir la seva paraula perquè, de fet, fonamentar filosòficament i racionalment un fenomen essencialment irracional com el de la religió no té res de fàcil i és una tasca en la qual s'han estavellat algunes de les ments més lúcides que ha produït la humanitat.

Els interessos filosòfics de William James es dividiren entre la ciència i la religió. És molt probable que els seus estudis científics (psicològics i mèdics) l'haguessin portat de cap a una o altra forma d'escepticisme materialista, de no ser pel contrapès exercit per la curiosa i difusa religiositat que va mamar en l'ambient familiar. I dic curiosa i difusa perquè no era gens clara ni tenia res de convencional. De fet no sembla que es pugui afirmar que James era un home especialment religiós en el sentit vulgar de l'expressió. Fou educat en el si d'una família de tarannà fortament moralista i purità (el seu avi era un calvinista pietós i el seu pare tenia una visió molt peculiar de la religió: totes li valien i per això estimulava els seus